

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
MƏRKƏZİ BANKI

BANK SEKTORU ÜZRƏ MAKROPRUDENSİAL SİYASƏT ÇƏRÇİVƏSİ

Dekabr 2024

Mündəricat

Terminlər lüğəti	3
Giriş	5
1. Makroprudensial siyasətin əsasları	5
1.1. Makroprudensial siyasətin maliyyə sabitliyi üçün əhəmiyyəti.....	5
1.2. Makroprudensial siyasətin prinsipləri	7
1.3. Makroprudensial siyasətin əsas və aralıq məqsədləri	8
2. Azərbaycanda makroprudensial siyasətin tətbiqi.....	10
2.1. Makroprudensial siyasət üzrə mandat və institusional çərçivə.....	10
2.2. Birinci mərhələ - Sistem risklərinin müəyyən edilməsi və təhlili	11
2.3. İkinci mərhələ - Makroprudensial alətlərin seçilməsi və kalibrasiyası.....	13
2.4. Üçüncü mərhələ - Makroprudensial siyasət üzrə qərarvermə mexanizmi və implementasiyası	17
2.5. Dördüncü mərhələ - Makroprudensial alətlərin tətbiqinin nəticələrinin dəyərləndirilməsi.....	17
2.6. Makroprudensial siyasətin kommunikasiyası.....	18
3. Makroprudensial siyasətin digər siyasətlərlə əlaqəsi	19
4. Qeyri-bank sahələri üzrə makroprudensial siyasət.....	21

Terminlər lüğəti

<u>Makroprudensial siyasət</u>	Sistem risklərini aradan qaldırmaq və ölkə iqtisadiyyatına potensial təsir edəcək şoklara qarşı maliyyə sisteminin dayanıqlığını artırmaqla maliyyə sabitliyini qorumaq məqsədilə həyata keçirilən siyasətdir.
<u>Maliyyə sabitliyi</u>	Maliyyə sisteminin əsas funksiyalarını lazımı şəkildə yerinə yetirə bildiyi, eyni zamanda böhranlara tab gətirə bildiyi vəziyyətdir.
<u>Makroprudensial alət çeşidləri</u>	Makroprudensial siyasətin son və aralıq məqsədlərinə çatmaq üçün istifadə olunan kapital, likvidlik və borcalan əsaslı alətlər dəstini təşkil edir.
<u>Sistem riski</u>	Maliyyə sisteminin seqmentlərindən bir və ya bir neçəsinin fəaliyyətində toplanan problemlərin zəncirvari olaraq yayılması nəticəsində maliyyə sistemində böhranın yaranması riskidir.
<u>Sistem riskinin tsiklik ölçüsü</u>	Maliyyə institutlarının davranışının maliyyə tsiklinin dəyişməsinə həssaslığıdır.
<u>Sistem riskinin struktur ölçüsü</u>	Maliyyə institutlarının fəaliyyətinin çoxşaxəliliyi və bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqəsindən irəli gələn həssaslıqdır.
<u>Sistem əhəmiyyətli bank</u>	Maliyyə sistemində əhəmiyyətli roluna və digər maliyyə institutları ilə əlaqəsinə əsasən maliyyə çətinlikləri ilə üzləşdikdə maliyyə sisteminin, ümumilikdə iqtisadiyyatın dayanıqlılığına təhdid təşkil edə biləcək maliyyə institutlarıdır.
<u>Stress testləşmə</u>	Maliyyə institutlarının müxtəlif iqtisadi və maliyyə şoklarına qarşı dayanıqlılığını qiymətləndirmək üçün istifadə olunan alətdir.
<u>Şəbəkə modeli</u>	Hər hansı bir maliyyə institutunun hipotetik defolt etməsi halında, bunun ümumilikdə maliyyə sistemine və fərdi qaydada digər institutlara təsirini qiymətləndirməyə imkan verən modelləşdirmə alətidir.

<u>Regulyativ arbitraj</u>	Maliyyə institutlarının tənzimləmə çərçivələrindəki fərqlərdən və ya boşluqlardan istifadə edərək riskli fəaliyyətlərə yönəlməsinə səbəb olaraq sistem risklərinin akkumulyasiyasını bildirir.
<u>İdiosinkratik risk</u>	Bir maliyyə institutunun fəaliyyətindən qaynaqlanan spesifik riskdir.
<u>Bank kitabında faiz dərəcəsi riski</u>	Faiz dərəcələrində dəyişikliyin bankın ticarət olunmayan balans və balansdankənar mövqeyinə təsiri nəticəsində bankın kapital mövqeyi və gəlirliliyinə cari və ya potensial riski ifadə edir.
<u>Kredit konsentrasiya riski</u>	Maliyyə institutunun kredit portfelində müəyyən bir borcalan, segment, coğrafi region və ya aktiv sinfinə konsentrasiya nəticəsində yaranan riski ifadə edir.
<u>Kontragentin kredit riski</u>	Maliyyə institutlarının kontragentlərinin maliyyə öhdəliklərini yerinə yetirmə qabiliyyətinin olmaması nəticəsində yaranan riskdir.

Giriş

2022-ci ildə “Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı haqqında Qanuna” edilən dəyişikliklə Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankının (bundan sonra – AMB) maliyyə bazarlarını tənzimləyən qanunlarla müəyyən edilmiş səlahiyyətlər daxilində maliyyə sabitliyini təmin etmək məqsədi müəyyən edilmişdir. Beləliklə, AMB maliyyə bazarlarının fəaliyyətinin sabitliyi və dayanıqlığının təmin edilməsi, maliyyə bazarlarında tənzimləmə və nəzarəti, o cümlədən makroprudensial tənzimləmə və nəzarəti həyata keçirmə funksiyalarına malikdir.

Bu çərçivə sənədi AMB tərəfindən həyata keçirilən makroprudensial siyasətin son və aralıq məqsədlərini, tətbiq istiqamətlərini və prosesini, institutsional dizaynı, kommunikasiyasını, qeyri-bank sektoru üzrə siyasət yanaşmasını, habelə makroprudensial siyasətin digər siyasətlərlə qarşılıqlı əlaqəsini əks etdirir. Eyni zamanda, maliyyə sabitliyini təşviq etmək üçün AMB-nin istifadə etdiyi və tənzimləyici çərçivənin təkmilləşdirilməsi fonunda gələcəkdə istifadə oluna bilən makroprudensial alət çeşidləri təqdim edilir.

“Bank sektoru üzrə makroprudensial siyasət çərçivəsi” sənədi 2024-cü ilin 4 dekabr tarixində Pul Siyasəti və Maliyyə Sabitliyi Komitəsində müzakirə edilib və 12 sayılı protokol qərarı ilə ictimaiyyətə açıqlanması üçün təsdiq olunub.

1. Makroprudensial siyasətin əsasları

1.1. Makroprudensial siyasətin maliyyə sabitliyi üçün əhəmiyyəti

Makroprudensial siyasət nisbətən yeni istiqamət olaraq 2008-2009-cu illər global maliyyə böhranı ilə gündəmə gəldi. Belə ki, fərdi maliyyə institutları üzrə mikroprudensial nəzarət bütövlükdə maliyyə sisteminin sabitliyini təmin etmək üçün kifayət etmirdi və ənənəvi mikroprudensial nəzarətin məhdudiyətlərinin aradan qaldırılması zərurəti yaranmışdı. Bu şərait sistem risklərinin idarə olunması və ümumilikdə maliyyə sabitliyini təmin edilməsi üçün makroprudensial nəzarət və tənzimləmənin tətbiqini aktuallaşdırdı. **Makroprudensial siyasətin məqsədi** maliyyə sisteminin dayanıqlığını artırmaq və sistem risklərinin akkumulyasiyasını aradan qaldırmaqla maliyyə sabitliyini qorumaq və bununla da uzunmüddətli dayanıqlı iqtisadi artımı dəstəkləməkdən ibarətdir. **Maliyyə sabitliyi** maliyyə sisteminin əsas funksiyalarını lazımi şəkildə yerinə yetirə bildiyi, eyni zamanda böhranlara tab gətirə bildiyi vəziyyət kimi müəyyən edilir. Maliyyə sabitliyi real iqtisadiyyatın uzunmüddətli iqtisadi artımına nail olmaq üçün mühüm şərtlərdəndir. Belə ki, maliyyə sabitliyi maliyyə sisteminin və infrastrukturunun davamlı və etibarlı şəkildə işləməsini təmin etmək və xarici şoklara qarşı davamlılığını artırmaqla maliyyə böhranlarının baş verməsinə qarşı önleyici bufer yaradaraq uzunmüddətli iqtisadi artımı dəstəkləyir. Maliyyə sabitliyinə əsas təhdid sistem risklərinin baş vermə ehtimalıdır. **Sistem riski** maliyyə sisteminin seqmentlərinin bir və ya bir neçəsinin fəaliyyətində yaranan problemlərin zəncirvari olaraq digər komponentlərə yayılması nəticəsində maliyyə sisteminin böhranına gətirib çıxararaq ağır iqtisadi nəticələrə səbəb olur. Sistem riski tsiklik və struktur həssaslıqlardan irəli gələrək meydana çıxır.

Tsiklik həssaslıq – maliyyə institutlarının maliyyə tsiklinin genişlənmə dövründə həddindən artıq risk almağa meyilli olması və maliyyə tsiklinin daralma dövründə həddindən artıq konservativ yanaşması ilə bağlıdır. Tsiklik həssaslıq risklərin zamanla akkumulyasiyasına səbəb olur ki, bu da nəticədə maliyyə sabitliyinə təhdid yarada bilər (Qrafik 1).

Struktur həssaslıq – maliyyə institutlarının fəaliyyətinin çoxşaxəliliyi və bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqəsindən irəli gələn həssaslıqlarla bağlıdır. Struktur risklər maliyyə sisteminin arxitekturası və onun seqmentləri ilə əlaqədardır.

Makroprudensial siyasət tsiklik və struktur həssaslıqları aradan qaldıraraq sistem risklərini minimuma endirməyi hədəfləyir. Makroprudensial siyasət sistem risklərini tamamilə aradan qaldırmasa da, maliyyə böhranlarının baş vermə ehtimalını və təsirini azaltmağa imkan verir.

Qrafik 1. Maliyyə tsikli üzrə sistem riskinin tsiklik ölçüsü

Makroprudensial siyasətin nəzəri konsepsiya kimi əsası 1970-ci illərin sonlarında qoyulmuşdur. 1980-ci illərdə Beynəlxalq Hesablaşmalar Bankının (BIS) sənədlərində makroprudensial siyasət maliyyə sisteminin sabitliyini qorumağa yönəlmiş yeni ayrıca siyasət kimi əks olunsa da, 1990-cı illərdə Yaponiya maliyyə böhranı, 1990-cı illərin sonunda Asiya maliyyə böhranı ilə daha da aktuallaşdı. Honq-Konq (1990-cı illərdə), Cənubi Koreya və Sinqapur (2000-ci illərdə) mərkəzi bankları tərəfindən həddindən artıq kapital axınına cavab olaraq makroprudensial alətlər tətbiq edilmişdi. 2008-2009-cu illərin global maliyyə böhranı makroprudensial siyasətin həyata keçirilməsi zəruriliyini bir daha göstərdi. Böhrana cavab olaraq, maliyyə sisteminin dayanıqlığını artırmaq üçün nəzərdə tutulmuş kapital buferləri və likvidlik tələbləri kimi makroprudensial tədbirləri özündə birləşdirən Bazel prinsiplərinin aktiv tətbiqinə başlanıldı. Bundan əlavə sistem risklərini nəzarətdə saxlamaq və mitiqasiya etmək üçün bir sıra yeni qurumlar (Maliyyə Sabitliyi Şurası (FSB) və Avropa Sistem Riskləri Şurası (ESRB)) yaradılmışdır. Bu prosesin davamı olaraq Avropa Sistem Riskləri Şurası tərəfindən makroprudensial siyasətin məqsədləri və alətləri ilə bağlı tövsiyələr sənədi hazırlanmış və həmin tövsiyələr əsasında bir çox ölkələr tərəfindən makroprudensial siyasət üzrə strategiya qəbul edilmişdir.

Makroprudensial siyasətin yeni çağırışlar və risklər fonunda təkmilləşdirilməsi davam edən prosesdir. Son illərdə bir çox qabaqcıl ölkələrdə banklarla yanaşı, qeyri-bank maliyyə institutları üzrə də makroprudensial siyasətin hazırlanması istiqamətində işlər aparılır.

1.2. Makroprudensial siyasətin prinsipləri

Makroprudensial siyasət həyata keçirilərkən aparılan siyasətin effektivliyini təmin etmək məqsədilə tənzimləyici orqan tərəfindən bir çox prinsiplər rəhbər tutulur:

1. Müstəqillik. Makroprudensial siyasət həyata keçirilərkən Mərkəzi Bankın digər funksiyalarından, o cümlədən monetar siyasət və mikroprudensial nəzarətdən, habelə maliyyə sektorunun və ya digər dövlət qurumlarının təzyiqlərindən müstəqilliyi.

2. Şəffaflıq. Makroprudensial alətlərdən istifadənin məqsədləri və gözlənilən nəticələri ilə əlaqədar ictimaiyyətin mütəmadi məlumatlandırılması. Şəffaflıq prinsipi həyata keçirilən makroprudensial siyasətin effektivliyini artırmağa, bazarın inamını yüksəltməyə və ictimaiyyət qarşısında hesabatlılığı təmin edir.

3. Profilaktik yanaşma. Sistem risklərinin öncədən təhlili və mitiqasiyası üçün müvafiq addımların atılması. Profilaktik yanaşma sistem risklərinin vaxtında qiymətləndirilərək aradan qaldırılmasına imkan verməklə maliyyə sabitliyini təmin edir.

4. Əsaslandırılmış mülahizə. Makroprudensial alətlərdən istifadənin yalnız əvvəlcədən müəyyən edilmiş qaydada aparılması sistem risklərinin mənbələrini tam əhatə etməyə bilər. Bu səbəbdən əsaslandırılmış mülahizə əsasında əlavə tədbirlər müəyyən edilməklə alətlər tətbiq edilir.

5. Koordinasiya. Makroprudensial siyasətin effektivliyi onun tənzimləyicinin və müxtəlif orqanların mandatı çərçivəsində digər siyasətlərlə qarşılıqlı əlaqəsindən asılıdır. Makroprudensial siyasət həyata keçirilərkən müvafiq siyasət koordinasiyası təmin edilir.

6. Mütənasiblik. Makroprudensial alətlərin maliyyə institutlarının maliyyə sistemində əhəmiyyətliliyinə müvafiq tətbiq edilməsi. Bu prinsip makroprudensial alətlərin tətbiqinin maliyyə institutlarının səbəb ola biləcəyi risklərin miqyasına və maliyyə institutlarının xüsusiyyətlərinə uyğun şəkildə tətbiq olunmasını təmin edir.

1.3. Makroprudensial siyasətin əsas və aralıq məqsədləri

Makroprudensial siyasətin **son məqsədi** maliyyə sisteminin sabitliyini təmin etməkdir ki, bu da davamlı iqtisadi inkişafın mühüm şərtidir. Makroprudensial siyasətin son məqsədinə nail olmaq üçün aralıq məqsədlərin müəyyən edilməsinə zərurət var. Aralıq məqsədlərin müəyyənləşdirilməsi makro-prudensial siyasəti daha operativ, şəffaf və hesabatlı etməklə müvafiq alətlərin seçilməsi üçün iqtisadi əsas yaradır.

Qrafik 2. Bank sektoru üzrə makroprudensial siyasətin aralıq məqsədləri

İzafi kreditləşmə və leverecin qarşısının alınması və ya mitiqasiyası – İzafi kreditləşmə və yüksək leverec maliyyə sisteminin sabitliyinə risk təşkil edir. İzafi kreditləşmə aktivlərin qiymətlərinin fundamental qiymətlərindən daha çox artması ilə maliyyə köpüklərinin yaranmasına səbəb ola bilər ki, bu da köpüklərin partlaması nəticəsində maliyyə böhranı ilə nəticələnə bilər. Eyni zamanda, yüksək leverec maliyyə institutlarının, qeyri-maliyyə institutlarının və ev təsərrüfatlarının borclanmalarını artıraraq borc öhdəliklərini yerinə yetirməsini çətinləşdirə bilər. Bu da defoltlara və maliyyə sistemində potensial kaskad uğursuzluqlara səbəb ola bilər. Bu aralıq məqsəd maliyyə sisteminin sabitliyinə təhdid təşkil edəcək yüksək kreditləşmə və leverec ilə bağlı risklərin təmərküzləşməsinin qarşısını almağa yönəlib.

İzafi müddət uyğunsuzluğu və likvidlik çatışmazlığının qarşısının alınması və ya mitiqasiyası – İzafi müddət uyğunsuzluğu maliyyə institutlarının qısamüddətli cəlb etdiyi resurslarla uzunmüddətli investisiyaları maliyyələşdirdikləri zaman ortaya çıxır. Qısamüddətli maliyyələşmə şərtləri sərtləşdiyi və ya uzunmüddətli investisiyalar qısa müddət ərzində likvid

aktivlərə çevrilə bilmədiyi halda likvidlik böhranı meydana çıxıb. Bu aralıq məqsəd maliyyə təşkilatlarının aktiv və öhdəliklərinin müddətlər üzrə məqbul həddə saxlanılmasına yönəlib.

Birbaşa və dolayı konsentrasiyaların məhdudlaşdırılması – Bu aralıq məqsəd bankların müəyyən bir aktiv, sektor və ya maliyyə institutunda konsentrasiyası nəticəsində yaranacaq risklərin idarə edilməsinə yönəlib. Belə konsentrasiyalar maliyyə institutu və ya sektor maliyyə çətinlikləri ilə üzləşdiyi zaman böyük miqyaslı itkilərə səbəb ola bilər. Birbaşa konsentrasiya birbaşa investisiyalar və ya kreditlər, dolayı konsentrasiya isə derivativ alətlər və ya maliyyə təşkilatlarının qarşılıqlı əlaqələri ilə bağlı ola bilər. Bu konsentrasiyaları məhdudlaşdırmaqla makroprudensial siyasət bankın və ya sektorun uğursuzluğunun səbəb ola biləcəyi sistem böhranın qarşısını almağı hədəfləyir.

Yanlış təşviqlərin sistem təsirinin məhdudlaşdırılması – Mənəvi zərərin (“moral hazard”) azaldılması kontekstində yanlış təşviqlərin məhdudlaşdırılması, xüsusilə böyük banklar və digər maliyyə institutları üçün aktuallaşır. Çünki onlar maliyyə sistemində əhəmiyyətinə görə (“too big to fail”) böhran zamanı dövlət tərəfindən xilas ediləcəklərinə inanırlar. Belə ki, maliyyə böhranı zamanı dövlətin müdaxiləsi (təcili likvidlik yardımı, rekapitalizasiya, rezolyusiya və s.) gözləntisi maliyyə institutlarını böhrandan öncə riskli fəaliyyət göstərməyə təşviq etməklə sistem risklərinin artmasına və maliyyə sabitliyinin pozulmasına səbəb ola bilər. Dövlət tərəfindən aparılan müdaxilələr maliyyə sisteminin sabitliyini qorumaq üçün vacib olsa da, maliyyə institutlarının gələcəkdə daha məsuliyyətli davranması təşviq edilməli və dövlətin hər zaman xilas edəcəyinə dair yanlış təşviqlərin yaranmasının qarşısı alınmalıdır.

Yüksək dollarlaşmanın qarşısının alınması – Dollarlaşmanın azaldılması kənar şokların maliyyə sistemində təsirini neytrallaşdırmağa imkan verməklə sistem risklərinə qarşı dayanıqlığı gücləndirir. Qlobal əmtəə bazarında qiymətlərdəki volatilliyin ölkənin maliyyə sistemində mənfi təsirini azaltmaq üçün dollarlaşmanın qarşısının alınması vacibdir. AMB dollarlaşmanı azaltmaq və beləliklə, onun səbəb ola biləcəyi sistem risklərinin mitiqasiyası məqsədilə makroprudensial siyasətdən fəal şəkildə istifadə edir.

2. Azərbaycanda makroprudensial siyasətin tətbiqi

2.1. Makroprudensial siyasət üzrə mandat və institusional çərçivə

AMB makroprudensial siyasətin əsas icraçısıdır. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında” Qanunun (bundan sonra – Qanun) 4.2-ci maddəsinə əsasən əsas məqsədinə¹ xələl gətirmədən Mərkəzi Bank maliyyə bazarlarını tənzimləyən qanunlarla müəyyən edilmiş səlahiyyətlər daxilində maliyyə sabitliyini təmin edir. Qanunun 5.1.6-cı maddəsinə əsasən Mərkəzi Bank maliyyə bazarlarının fəaliyyətinin sabitliyi və dayanıqlığının təmin edilməsi, maliyyə bazarlarında tənzimləmə və nəzarəti, o cümlədən makroprudensial tənzimləmə və nəzarəti həyata keçirmə funksiyasına sahibdir.

Maliyyə sabitliyi məqsədinə xələl gətirmədən AMB maliyyə sektorunun inkişafı istiqamətində tədbirlər həyata keçirir. Bu xüsusda, “2024-2026-cı illərdə maliyyə sektorunun inkişaf Strategiyası” qəbul edilmişdir. Strategiya ölkəmizdə maliyyə sisteminin mühüm sektorları olan sığorta, kapital bazarları və ödəniş sistemlərinin inkişaf etdirilməsi, habelə bank sektorunun dayanıqlığının daha da gücləndirilməsi kimi prioritetləri ehtiva edir.

AMB tərəfindən makroprudensial siyasətin həyata keçirilməsi prosesi dörd mərhələni əhatə edir. Bu mərhələlər tamamlanmış siyasət tsikli formalaşdırmaqla aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Sistem risklərinin müəyyən edilməsi və təhlili. Bu mərhələdə müvafiq göstəricilər vasitəsilə aralıq məqsədlərə uyğun olaraq həssaslıqlar aşkar edilir və onların səviyyəsi qiymətləndirilir.

2. Makroprudensial alətlərin seçilməsi və kalibrasiyası. Bu mərhələdə sistem riskinin ölçüsü və xarakterinə uyğun olaraq makroprudensial alətlər seçilir. Bu alətlərin tətbiq parametrləri müəyyən olunur.

3. Makroprudensial siyasət üzrə qərarvermə mexanizmi və implementasiyası. Bu mərhələdə seçilmiş alətlər aktivləşdirilir və praktiki implementasiyası həyata keçirilir.

4. Makroprudensial alətlərin tətbiqinin nəticələrinin dəyərləndirilməsi. Bu mərhələdə alətlərin təsiri qiymətləndirilir, mümkün düzəlişlər və ya tənzimləmə üzrə qərarlar qəbul edilir.

Makroprudensial siyasətin həyata keçirilmə prosesi siyasətin effektiv kommunikasiyası ilə tamamlanır.

---

¹ Mərkəzi Bankın fəaliyyətinin əsas məqsədi “Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bank haqqında” qanunla müəyyən edilmiş səlahiyyətləri daxilində qiymətlərin sabitliyinin təmin edilməsidir.

Qrafik 3. Makroprudensial siyasətin həyata keçirilmə mərhələləri

2.2. Birinci mərhələ - Sistem risklərinin müəyyən edilməsi və təhlili

AMB ölkənin maliyyə sisteminin sabitliyi və dayanıqlığına təsir edə biləcək sistem risklərini və onların transmissiya kanallarını müəyyənləşdirir, onların maliyyə sabitliyinə təsirini ölçmək məqsədilə müxtəlif model və alətlər formalaşdırır, o cümlədən stress testlər keçirir və risklərin neytrallaşdırılması üzrə siyasət alətləri formalaşdırır.

Sistem risklərinin müəyyən edilməsi zamanı çeşidli statistik və analitik metodlardan, o cümlədən əsaslandırılmış mülahizələrdən istifadə olunur. Sistem risklərinin qiymətləndirilməsində "stress testləşmə", "şəbəkə modeli" və müxtəlif parametrlil simulyasiyalar və makromaliyyə modellər tətbiq olunur. Bundan əlavə, sistem riskləri qiymətləndirilərkən maliyyə bazarlarında son tendensiyalar, o cümlədən bankların strategiyaları və biznes planları, keyfiyyət xarakterli sorğular və media məlumatları nəzərdən keçirilir.

Müxtəlif əlverişsiz makro-maliyyə ssenarilərində bankların kapital dayanıqlığını qiymətləndirmək, müvafiq mitiqasiya və siyasət tədbirlərini müəyyənləşdirmək məqsədilə "top-down" stress-test həyata keçirilir. Stress test metodologiyası bütövlükdə bank sisteminin, eyni zamanda fərdi bankların stress şəraitində maliyyə vəziyyətini növbəti illər üzrə qiymətləndirərək bank sisteminin maliyyə sağlamlığını, xüsusilə də bank sektorunun sistem risklərinə qarşı davamlılığını və ümumilikdə bank sisteminin iqtisadi sabitliyi dəstəkləmək qabiliyyətini dəyərləndirməyə imkan verir. Eyni zamanda, AMB banklarda "bottom up" stress-testlərin keçirilməsi prosesi üzrə requlyativ tələbləri müəyyən edir. Banklar tərəfindən ildə ən azı iki dəfə aparılan "bottom-up" stress-testləşmə prosesi, o cümlədən banklar tərəfindən stress-test nəticələrinin onların risk idarəetməsi prosesində nəzərə

alınması qiymətləndirilir, stress-testlərin aparılması və modellərin təkmilləşdirilməsi üzrə banklara metodoloji dəstək göstərilir, qiymətləndirmə nəticələrinə əsasən nəzarət tədbirləri tətbiq edilir.

Maliyyə institutları arasında təsiretmə və həssaslıq riskləri şəbəkə modelindən (network model) istifadə edilməklə qiymətləndirilir. Şəbəkə modeli bir maliyyə institutunun hipotetik defolt etməsi halında ümumilikdə maliyyə sisteminə və fərdi qaydada digər institutlara təsirini qiymətləndirməyə imkan verir.

Sistem risklərini müəyyən etmək üçün AMB maliyyə sistemindəki potensial zəifliklərin monitorinqi və qiymətləndirilməsi üçün bir sıra göstəricilərdən istifadə edir. Bu göstəriciləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar.

Cədvəl 2. Sistem risklərinin müəyyən edilməsi üçün istifadə olunan seçilmiş nümunə göstəricilər

Bank sektoru üzrə makroprudensial siyasətin aralıq məqsədləri	Göstəricilər
<p style="text-align: center;">İzafi kreditləşmə və leverecin qarşısının alınması və ya mitiqasiyası</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kredit qəpi ▪ Kredit portfelinin dinamikası ▪ Leverec ▪ Kreditin təminatla nisbəti dinamikası ▪ Borcun gəlirə nisbəti dinamikası ▪ Qeyri-işlək kredit əmsalı ▪ Qeyri-işlək kreditlər üzrə örtülmə əmsalı ▪ Vintaj təhlili ▪ Bank sektorunun kapitalının gəlirliliyi (ROE) ▪ Səhm bazarı göstəricilərinin uzunmüddətli trenddən deviasiyası ▪ Daşınmaz əmlak bazarında qiymətlərin dinamikası və uzunmüddətli trenddən deviasiya ▪ Eyni müddətli dövlət qiyməti kağızları və korporativ qiymətli kağızların gəlirliliyinin fərqi ▪ Kredit standartlarının yumşadılması və tələbdə artım (Kreditləşmə fəaliyyətinə dair sorğu əsasında)
<p style="text-align: center;">İzafi müddət uyğunsuzluğu və likvidlik çatışmazlığının qarşısının alınması və ya mitiqasiyası</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Qiymətli kağızların bazar likvidliyi ▪ Kreditin depozitə nisbəti ▪ Ani likvidlik əmsalı ▪ Likvidliyin örtülmə əmsalı ▪ Maliyyələşmə strukturu ▪ Aktiv və öhdəliklərin müddət uyğunsuzluğu

<p>Birbaşa və dolaylı konsentrasiyaların məhdudlaşdırılması</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kredit portfelinin sektoral konsentrasiyası ▪ Bir borcalan və ya bir-biri ilə əlaqədar borcalanlar qrupuna verilən kreditlər ▪ Bir mənbədən və ya aidiyyəti şəxslərdən maliyyələşmə ▪ Bankların/maliyyə institutlarının qarşılıqlı əlaqəsi
<p>Yanlış təşviqlərin sistem təsirinin məhdudlaşdırılması</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Konsentrasiya göstəriciləri (HHI indeksi və .s) ▪ Sistem əhəmiyyətli bankların bazar payı ▪ Bankların mənfəətlik göstəriciləri ▪ Xalis faiz marjası
<p>Yüksək dollarlaşmanın qarşısının alınması</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aktiv və öhdəliklər üzrə dollarlaşma səviyyəsi ▪ Xarici valyutada kreditlər üzrə QİK portfeli ▪ Valyutalar üzrə xalis faiz marjası ▪ Açıq valyuta mövqeyi

2.3. İkinci mərhələ - Makroprudensial alətlərin seçilməsi və kalibrasiyası

Sistem risklərinin aradan qaldırılması və iqtisadi artıma potensial mənfi təsirlərin minimuma endirilməsi üçün makroprudensial siyasətin aralıq məqsədlərindən irəli gələn alətlərin düzgün seçilməsi və kalibrasiyası vacibdir.

AMB sistem xarakterli riskləri müəyyənləşdirdikdən sonra növbəti mərhələdə həmin risklərin azaldılması və ya aradan qaldırılması üçün tələb olunan tədbirlər barədə qərar qəbul edir. Belə ki, müəyyən edilmiş sistem riskinin xarakterindən (tsiklik və ya struktur) və miqyasından asılı olaraq istifadə edilə bilən mümkün alətlər və ya alətlər dəstinin siyahısını müəyyən edir. Makroprudensial alətlər seçilən zamanı müvafiq alətlərin tətbiqinin potensial nəticələri nəzərə alınır və onların kalibrasiyası təmin edilir.

AMB-nin bank sektoru üzrə makroprudensial siyasət üzrə alətlər dəstinə Bazel standartlarına uyğun kapital tələbi, o cümlədən kontr-tsiklik kapital buferi tələbi daxildir. Bundan əlavə, borcun gəlirə nisbəti, kreditin təminatına nisbəti, bir borcalan və ya bir-biri ilə əlaqədar borcalanlar qrupu üzrə kredit riskinin maksimum miqdarı, aidiyyəti şəxslərlə əməliyyatlar üzrə limitlər, leverec, likvidliyin örtülmə əmsalı, o cümlədən xarici valyutada verilən kreditlərin məhdudlaşdırılması, müxtəlif kredit kateqoriyalarına diferensial risklər üzrə ölçülmüş aktivlərin dərəcəsi, xarici valyutada depozitlər üzrə diferensiallaşdırılmış məcburi ehtiyat tələbi, açıq valyuta mövqeyi üzrə tələblər və digər alətlər daxildir. Tənzimləmə çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi fonunda AMB tərəfindən gələcəkdə kapital tələbinin Bazel III standartlarına uyğunlaşdırılması fonunda digər kapital tələbi üzrə alətlərin, o cümlədən Xalis

stabil maliyyələşmə əmsalı (NSFR), fərdi kapital buferləri (Pillar II) və digər alətlər tətbiq oluna bilər.

Bank sektoru üzrə AMB-nin mövcud tənzimləyici çərçivəsində olan makroprudensial alətlər:

Kontr-tsiklik kapital buferi – iqtisadi tsikl və kredit portfelinin dinamikasına uyğun olaraq müəyyən edilmiş makroprudensial alətdir. Kontr-tsiklik kapital buferi izafi kreditləşməni tənzimləmək, bank sektorunun dayanıqlığını artırmaq və maliyyə sabitliyini təmin etmək üçün vacib alətdir. İqtisadiyyatın sürətli böyümə mərhələsində kontr-tsiklik kapital buferi aktivləşdirilərək banklardan əlavə kapital tələb edilir. Kreditləşmənin həddindən artıq genişlənməsinin qarşısını almaqla bufer potensial maliyyə böhranlarının yaranma ehtimalını azaldır. İqtisadi aktivliyin azaldığı dövrlərdə isə bufer tələbi azaldılır və ya ləğv edilir. Bu, bankların yığılmış əlavə kapitalı istifadə etməklə kreditləşməni davam etdirməsi və iqtisadi aktivliyi dəstəkləməsinə imkan verir.

Leverec əmsalı – Bankların aktiv və öhdəliklərinin onların kapitalına nisbətə genişlənməsini tənzimləməklə yüksək səviyyədə borclanmanın və riskli aktivlərin həddən artıq yığılmasının qarşısını alır. Nəticədə, maliyyə sistemində sistem risklərinin qarşısını almaqla böhranların yayılmasını önləməyə imkan verir.

Likvidliyin örtülmə əmsalı (LCR) – bankların qısamüddətli likvidlik təzyiqlərinə qarşı hazırlığını təmin etməyə kömək edir. Bankların ciddi stress dövründə növbəti 30 təqvim günü ərzində likvidlik ehtiyaclarını qarşılamaq üçün kifayət qədər yüksək keyfiyyətli likvid aktivlərə sahib olmasını təmin edərək maliyyə böhranları zamanı real iqtisadiyyata təsirlərin yayılma riskini azaldır.

Borcun gəlirə nisbəti (BGN) – borcalanın borc yükünün onun gəlirlərinə nisbəti kimi müəyyən edilir. BGN əmsalı borcalanın gəlir səviyyəsinə müvafiq öhdəlik götürməsinə təmin etməklə izafi borclanmasının qarşısını almaq və ödəmə qabiliyyətini dayanıqlı etmək üçün tətbiq olunur.

Kreditin təminatə nisbəti əmsalı (KTN) – təminat kimi çıxış edən daşınmaz əmlak və digər təminatların bazar dəyərinə müvafiq kreditin maksimum məbləğini müəyyən edir. KTN əmsalı daşınmaz əmlak bazarında qiymətlərin volatilliyindən yaranan risklərə qarşı maliyyə sektorunun dayanıqlığını təmin etməyə və daşınmaz əmlak bazarından qaynaqlanan potensial köpüklərin formalaşmasını məhdudlaşdırmağa imkan verir.

Məcburi ehtiyat norması – bankların öhdəliklərinin AMB-də saxlanılan bir hissəsidir. Məcburi ehtiyatlar öhdəliklərin valyutası və növündən asılı olaraq differensiallaşdırıla bilər. Məcburi ehtiyatlar qarşısında həm pul siyasəti hədəfləri, həm də makroprudensial hədəflər qoyulur. Məcburi ehtiyat norması makroprudensial alət kimi AMB-nin fəaliyyətinin əsas məqsədinə ziddiyət təşkil etmədən tətbiq olunur.

Bank sektoru üzrə AMB tərəfindən gələcəkdə tətbiq oluna bilən makroprudensial alətlər:

Kapital konservasiya buferi – iqtisadi çətinliklər zamanı banklar tərəfindən minimum kapital tələbinin pozulmasının qarşısını almaq üçün nəzərdə tutulmuş alətdir. Kapital konservasiya buferi ilə banklar normal iqtisadi şəraitdə əlavə kapital ehtiyatı yaradırlar ki, bu bankların potensial maliyyə itkilərinin qarşısını almaqla minimum kapital dayanıqlığını qorumağa imkan verir. Kapital konservasiya buferi azaldığı halda bankların minimum kapital tələbinin qorunması üçün gəlirlərinin bölüşdürülməsinə məhdudiyətlər (dividend, bonus ödənişlərinin verilməsi və s.) tətbiq edilə bilər.

Sektoral konsentrasiya üzrə kapital buferləri – müəyyən sektorlarda konsentrasiyadan qaynaqlanan sistem risklərini azaltmaq məqsədi daşıyır. Bu bufer fərdi banklara müəyyən sektorlar üzrə risk yüksək olduğu zamanı əlavə kapital tələbi qoyur.

Sistem əhəmiyyətlik buferi (O-SII) – sistem əhəmiyyətli maliyyə institutlarının dayanıqlığını artırmaq üçün nəzərdə tutulmuş kapital buferidir. Bu bufer, sistem əhəmiyyətli banklardan əlavə kapital tələb etməklə onların potensial böhran vəziyyətində davamlılığını təmin etmək məqsədini daşıyır.

Sistem riski buferi – bankların itkiləri absorbsiya etmək qabiliyyətini artıraraq sistem risklərin yayılmasını məhdudlaşdırmaq üçün nəzərdə tutulmuş qabaqlayıcı makroprudensial alətdir. Sistemik risk buferi kontr-tsiklik bufer və sistem əhəmiyyətlik buferi ilə əhatə olunmayan risklərin qarşısını almaq üçün banklara əlavə kapital tələbi qoyur.

Xalis stabil maliyyələşmə əmsalı (NSFR) – mövcud stabil mənbələrdən maliyyələşmənin tələb olunan stabil mənbələrdən maliyyələşməyə nisbəti kimi müəyyən edilir. Bu alət bankların aktivlərinin likvidliyi və müddət bölgüsünə müvafiq sabit (uzunmüddətli) maliyyələşmənin minimum hissəsini müəyyən edir. Xalis stabil maliyyələşmə əmsalı bankları stabil mənbələrdən maliyyələşməyə təşviq etməklə maliyyələşmə dayanıqlığını təmin etməyə imkan verir.

Fərdi kapital buferi tələbləri – Bazelin II sütunu (Nəzarət baxış prosesi) çərçivəsində tənzimləyici orqan tərəfindən müəyyən edilən əlavə kapital tələbləridir. Bu buferlər Bazelin I sütunu üzrə müəyyən edilən kapital tələbləri ilə tam əhatə edilməyən müxtəlif idiosinkratik risklər, o cümlədən bank kitabında faiz dərəcəsi riski, kredit konsentrasiya riski, kontragentin kredit riski, biznes modelindən qaynaqlanan riskləri, stress test nəticələrini əhatə etmək məqsədilə tətbiq edilir.

AMB-nin bank sektoru üzrə tətbiq etdiyi və gələcəkdə tətbiqini nəzərdə tutduğu makroprudensial alətlərin siyahısı Cədvəl 2-də ümumiləşdirilmişdir. Alətlərin siyahısı maliyyə sektorunun xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq əlavə tədbirlər tətbiq edilməklə mütəmadi təkmilləşdirilir.

Cədvəl 3. Bank sektoru üzrə makroprudensial siyasətin aralıq məqsədləri və müvafiq alətlər

Aralıq məqsədlər				
İzafi kreditləşmə və leverecin qarşısının alınması və ya mitiqasiyası	İzafi müddət uyğunsuzluğu və likvidlik çatışmazlığının qarşısının alınması və ya mitiqasiyası	Birbaşa və dolay konsentrasiyaların məhdudlaşdırılması	Yanlış təşviqlərin sistem təsirinin məhdudlaşdırılması	Yüksək dollarlaşmasının qarşısının alınması
Makroprudensial alət çeşidləri				
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontr-tsiklik kapital buferi ▪ Leverec əmsalı ▪ Kreditin təminatına nisbəti (KTN) ▪ Borcun gəlirə nisbəti (BGN) ▪ Kredit üzrə maksimum müddət limiti ▪ Müxtəlif kredit kateqoriyalarına RÜÖA dərəcəsi ▪ Kreditin gəlirə nisbəti ▪ Hüquqi şəxslər üzrə borcun əməliyyat mənfəətinə nisbəti ▪ Sistem riski buferi ▪ Kapital konservasiya buferi ▪ Sektoral kapital tələbləri ▪ Stress test nəticələrinə əsasən əlavə kapital tələbi ▪ Fərdi kapital buferi tələbləri 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ani likvidlik əmsalı ▪ Likvidliyin örtülmə əmsalı ▪ Məcburi ehtiyat tələbləri** ▪ Kredit portfelinin depozit portfelinə nisbəti (LTD) ▪ Xalis stabil maliyyələşmə əmsalı (NSFR) ▪ Fərdi likvidlik buferi tələbləri 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bir borcalan üzrə limitlər ▪ Aidiyyəti şəxslərlə əməliyyatlar üzrə limitlər ▪ Məcburi ehtiyat tələbləri** ▪ Bir mənbədən və ya aidiyyəti şəxslərdən maliyyələşmə üzrə limitlər ▪ Sektoral konsentrasiya üzrə kapital buferləri ▪ Fərdi kapital buferi tələbləri 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sistem əhəmiyyətli banklar üzrə əlavə kapital tələbi ▪ Sistem əhəmiyyətli banklar üzrə leverec əmsalı ▪ Sistem əhəmiyyətli bankın digər sistem əhəmiyyətli bank üzrə kredit riskinin maksimum miqdarı ▪ Sistem əhəmiyyətlilik buferi (O-SII) ▪ Sistem əhəmiyyətli banklar üzrə digər kapital tələbləri 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Açıq valyuta mövqeyi üzrə tələblər ▪ Xarici valyutada borclanmanın məhdudlaşdırılması ▪ Xarici valyutada aktivlər üzrə fərqli risk üzrə ölçülmüş aktivlərin tətbiqi ▪ Xarici valyutada məcburi ehtiyat norması üzrə diferensial yanaşma ▪ Xarici valyutada likvidliyin örtülmə əmsalı ▪ Fərdi kapital buferi tələbləri

*Qara rəngdə göstərilən alətlər artıq istifadədədir və ya istifadəsinə mövcud tənzimləyici çərçivə imkan verir. Tənzimləmə çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi fonunda AMB tərəfindən gələcəkdə digər alətlər (mavi rəngdə göstərilən) tətbiq oluna bilər.

**Qeyd olunan alətlər ana məqsədlər ilə (pul siyasəti və s.) ziddiyyət təşkil etmədən tətbiq olunmalıdır.

2.4. Üçüncü mərhələ - Makroprudensial siyasət üzrə qərarvermə mexanizmi və implementasiyası

AMB-nin İdarə Heyəti makroprudensial siyasət üzrə qərarların qəbuluna məsul kollegial idarəetmə orqanıdır.

AMB-nin Pul Siyasəti və Maliyyə Sabitliyi Komitəsi (Komitə) maliyyə bazarlarının tənzimlənməsi və nəzarəti sahəsində AMB-nin struktur bölmələrinin operativ fəaliyyətinin tənzimlənməsini və koordinasiyasını təmin edən kollegial orqandır. Komitəyə Mərkəzi Bankın Sədri rəhbərlik edir. Komitənin üzvləri Mərkəzi Bankın monetar və maliyyə sabitliyi siyasətinin işlənməsi və həyata keçirilməsində bilavasitə iştirak edən blokların rəhbərləridir.

Komitə müntəzəm olaraq iclaslar, o cümlədən maliyyə sabitliyi və makroprudensial siyasət üzrə ən azı rüblük əsasda iclaslar keçirir.

Komitə risklərin dərin və hərtərəfli diaqnostikası əsasında müvafiq makroprudensial siyasət üzrə alətlərin tətbiqi ilə bağlı AMB-nin İdarə Heyətinə təkliflər verir. Makroprudensial siyasətlə bağlı təkliflər işlənən zaman kəmiyyət və keyfiyyət xarakterli təhlillər, o cümlədən əsaslandırılmış mülahizələr nəzərə alınır. Buraya ilk növbədə əvvəlki mərhələlərdə hazırlanmış analitik materiallar, o cümlədən risklərin qiymətləndirilməsi üzrə əsas göstəricilər və həmin göstəricilər üzrə limitlər, seçilmiş alətlərin gözlənilən ötürmə mexanizmləri və kalibrasiyası ilə bağlı məlumatların təhlili nəticələri daxildir. Bundan əlavə, hüquqi aspektlər və digər siyasət sahələri ilə qarşılıqlı əlaqələr nəzərə alınır.

İdarə Heyəti makroprudensial alətlərin tətbiqi ilə bağlı qərarları qəbul edir və verilmiş qərarların həyata keçirilməsinə nəzarət edir. Makroprudensial siyasət üzrə qərarvermə prosesində ilk növbədə müəyyən edilmiş sistem risklərinə müdaxiləyə ehtiyac olub-olmadığı nəzərdən keçirilir. Daha sonra, sistem riskini minimallaşdırmaq üçün seçilmiş alətlərin aralıq məqsədlərə uyğun olması və digər siyasətlər üzrə məqsədlərlə ziddiyyət təşkil etməməsi əsas götürülür. Habelə, seçilmiş alətin tətbiqinin yan təsirlərinin minimum olması və requlyativ arbitrajın baş verməməsi diqqətdə saxlanılır. Eyni zamanda, bazar iştirakçılarının məlumatların vaxtında təqdim edilməsi, siyasət tədbirləri təqdim edilərkən və nəzərdən keçirilərkən bazar gözləntilərinin düzgün şəkildə qarşılanmasına diqqət yetirilir. AMB makroprudensial siyasət qərarları ilə bağlı press-revizlər və mətbuat konfransları vasitəsilə ictimaiyyəti və bazar iştirakçılarını mütəmadi məlumatlandırır.

2.5. Dördüncü mərhələ - Makroprudensial alətlərin tətbiqinin nəticələrinin dəyərləndirilməsi

Makroprudensial alətləri tətbiq etdikdən sonra AMB mütəmadi olaraq nəticələrə nəzarət edir. Makroprudensial alətlərin tətbiqi nəticələrinin dəyərləndirilməsi alətlərin effektivliyi və səmərəliliyini qiymətləndirməyə və sistem risklərinin aradan qaldırılmasına

təsirini ölçməyə və onların tənzimlənməsini yaxşılaşdırmağa imkan verir. Makroprudensial alətlərin maliyyə sisteminə təsirinin qiymətləndirilməsi fərdi bank hesabatlarının, bank sisteminin əsas göstəricilərinin və bazarın dəyişikliklərə uyğunlaşmasının təhlilinə əsaslanır.

Makroprudensial alətlərin tətbiqi nəticələrin dəyərləndirilməsi ehtiyac olduqda əlavə müdaxilələrin edilməsini və ya mövcud tənzimləmələrin dəyişdirilməsi haqqında qərarların qəbulunu nəzərdə tutur. Tətbiq olunan alətin maliyyə sisteminin dayanıqlığına təsiri və iqtisadi artıma töhfəsi diqqətdə saxlanılır.

2.6. Makroprudensial siyasətin kommunikasiyası

Makroprudensial siyasət üzrə kommunikasiyanın təşkil edilməsi AMB-nin makroprudensial siyasətinin əsas sütunlarından biridir. Makroprudensial siyasətin effektiv kommunikasiyası onun uğurlu həyata keçirilməsi üçün vacibdir. Şəffaflıq, ictimai maarifləndirmə və digər siyasət sahələri ilə koordinasiyaya diqqət yetirməklə AMB makroprudensial siyasətin effektivliyini artırmağa çalışır. Makroprudensial siyasətin kommunikasiyası müxtəlif kanllarla həyata keçirilir. Maliyyə sabitliyi hesabatı makroprudensial siyasətin bazar iştirakçıları və geniş auditoriya tərəfindən yaxşı başa düşülməsini və effektiv həyata keçirilməsini təmin edir. AMB rəsmi veb-saytı, sosial media və ənənəvi kütləvi informasiya vasitələri kimi müxtəlif ünsiyyət kanallarını istifadə edərək geniş auditoriyalara çatmağa çalışır. Bu, AMB tərəfindən bazar iştirakçıları və ictimaiyyətdə risklər barədə daha yaxşı anlayış formalaşdırmaq və hesabatlılıq üçün əsas təmin edir.

AMB 2021-ci ilin II yarısından etibarən yarımillik əsasda Maliyyə sabitliyi hesabatını ictimaiyyətə açıqlayır. Maliyyə sabitliyi hesabatında maliyyə sektorunun sabitliyi və onun dayanıqlığını müəyyən edən amillərin hərtərəfli qiymətləndirilməsi və maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi üzrə AMB tərəfindən həyata keçirilən və nəzərdə tutulan prioritet makroprudensial siyasət tədbirləri əks olunur.

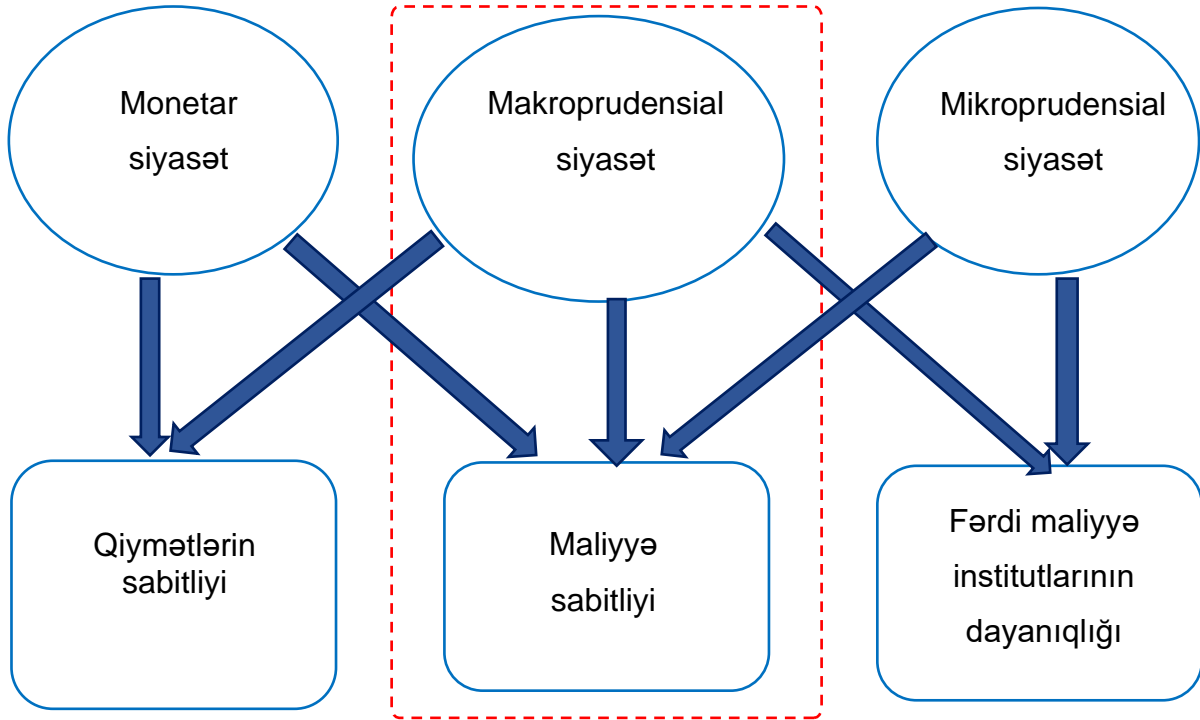
AMB 2022-ci ilin I rübündən etibarən rüblük əsasda Kreditləşmə fəaliyyətinə dair sorğu nəticələrini ictimaiyyətə açıqlayır. Sorğunun məqsədi bank sektorunun kreditləşmə fəaliyyətinin monitorinqi və təhlili, maliyyə sabitliyinə təhdidlərin erkən rejimdə aşkarlanması, qiymətləndirilməsi və müvafiq prudensial siyasətin müəyyən edilməsi, habelə maliyyə sektoru iştirakçılarının müvafiq trendlər barədə məlumatlandırılmasıdır.

Rəsmi hesabatlar və mətbuat açıqlamalarından əlavə, AMB bazar iştirakçılarından gələn öncədən və sonrakı rəyləri qiymətləndirir. Çünki bu, tənzimləmənin effektiv təşkilini dəstəkləyir. Bu yanaşma yalnız şəffaflığı artırmır, həm də siyasətin hazırlanma prosesində maraqlı tərəflərin baxış və narahatlıqlarının nəzərə alınmasını təmin edir.

3. Makroprudensial siyasətin digər siyasətlərlə əlaqəsi

Makroprudensial siyasətin digər siyasətlərlə qarşılıqlı əlaqəsi maliyyə sabitliyinin qorunması və həyata keçirilən siyasətin effektivliyinin təmin edilməsi üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır. Makroprudensial siyasət əsasən pul siyasəti və mikroprudensial siyasətlə qarşılıqlı əlaqədədir. Onun, eyni zamanda, dayanıqlı maliyyə, fiskal siyasət və digər iqtisadi siyasətlərlə də əlaqəsi mövcuddur.

Qrafik 4. Makroprudensial siyasətin digər siyasətlərlə əlaqəsi

Pul siyasəti ilə qarşılıqlı əlaqə

Makroprudensial siyasət və pul siyasətinin qarşılıqlı əlaqəsi iqtisadiyyatın və maliyyə sisteminin sabitliyini təmin etmək üçün zəruridir. Pul siyasəti qiymət sabitliyini hədəfləyir, makroprudensial siyasət isə sistem risklərini azaltmaqla maliyyə sisteminin sabitliyini qorumağa və iqtisadiyyatın şoklara qarşı davamlılığını artırmağa yönəldilib.

Pul siyasəti və makroprudensial siyasətin məqsədləri fərqli olsa da bir-birini tamamlayır. İnflyasiyanın aşağı səviyyəsi makroprudensial siyasətin effektiv həyata keçirilməsinə kömək edir. Eyni zamanda, maliyyə sisteminin qeyri-sabitliyi şəraitində qiymət sabitliyini təmin etmək çətindir. Maliyyə sisteminin sabitliyi pul siyasətinin effektivliyinə və real iqtisadiyyata transmissiyasının artmasına imkan verir.

Pul siyasəti və makroprudensial siyasət arasında koordinasiya vacibdir. Lakin bəzən bu iki siyasət arasında ziddiyyətlər yarana bilər. Məsələn, inflyasiya təzyiqləri zamanı mərkəzi banklar adətən faiz dərəcələrinin yüksəldilməsi siyasəti yeridirlər. Bu, maliyyə sistemində makroprudensial siyasətin məqsədlərinə ziddiyyət təşkil edə bilər. Bu kimi hallarda, həm makroiqtisadi sabitliyi, həm də maliyyə sabitliyini təmin etmək üçün hər iki siyasət arasında səmərəli koordinasiya tələb olunur. Hər iki siyasət arasında koordinasiya, həm qısamüddətli iqtisadi hədəflərə çatmağa, həm də uzunmüddətli maliyyə sabitliyini qorumağa kömək edir. Siyasətlərin bir-birini tamamlaması və qarşılıqlı təsirləri iqtisadiyyatın sarsıntılara qarşı daha davamlı və dayanıqlı olmasını təmin edir.

Mikroprudensial siyasətlə qarşılıqlı əlaqə

Makroprudensial siyasət mikroprudensial nəzarətlə sıx qarşılıqlı əlaqədədir. Bu iki siyasətin məqsədləri və yanaşmaları fərqlənsə də bir-birini tamamlayır. Mikroprudensial nəzarət fərdi institutların dayanıqlığının qorunmasına yönəldiyi halda, makroprudensial siyasət bütün maliyyə sistemə təsir edə biləcək sistem risklərinin qarşısını almağı hədəfləyir.

Mikroprudensial siyasət çərçivəsində bankların və digər maliyyə institutlarının fəaliyyətinə risk-əsaslı nəzarət həyata keçirilir. Mikroprudensial siyasət fərdi maliyyə institutlarının sağlamlığını və öz öhdəliklərini yerinə yetirə bilməsini təmin etməklə maliyyə sabitliyini dəstəkləyir.

Mikroprudensial nəzarət vasitəsilə əldə edilən məlumatlar makroprudensial siyasətin effektivliyi üçün əhəmiyyətlidir. Yerində yoxlamalar və fərdi institutların risk ekspozisiyalarının monitorinqindən əldə edilən məlumatlar makroprudensial tədbirlərin müəyyənləşdirilməsində mühüm rol oynaya bilər. Eyni zamanda, makroprudensial siyasət fərdi institutların fəaliyyət göstərdiyi daha geniş tənzimləyici mühiti müəyyən edərək mikroprudensial nəzarətə təsir göstərə bilər. Səmərəli təşkil edilmiş koordinasiya iki siyasətin sinerji yaratmasını və hər iki siyasətin məqsədlərinin effektiv şəkildə əldə olunmasını təmin edir.

Makroprudensial siyasətin digər siyasətlərə effektiv koordinasiyası sistem risklərini azaltmağa və maliyyə sisteminin davamlı iqtisadi artımı dəstəkləməsini təmin edə bilər. Bu fərqli siyasət sahələri arasında potensial ziddiyyətlər və sinerjiləri idarə etmək üçün davamlı kommunikasiya və əməkdaşlıq vacibdir.

4. Qeyri-bank sahələri üzrə makroprudensial siyasət

AMB qeyri-bank maliyyə institutlarının fəaliyyətini və maliyyə mövqeyini mütəmadi olaraq qiymətləndirir və onların maliyyə dayanıqlığının artırılması istiqamətində zəruri addımlar atır. AMB müvafiq makroprudensial alətləri tətbiq etmək və tənzimləyici hüquqi bazaya dəyişiklik etmək təşəbbüsünə malikdir.

Qlobal miqyasda qeyri-bank maliyyə institutlarının artan payı, onların fəaliyyətinin çoxşaxəliliyi və maliyyə sabitliyinə potensial təsiri bu maliyyə institutları üzrə də makroprudensial siyasət strategiyası və alətlər arsenalının formalaşmasını zəruri edir. Hazırda ESRB, EIOPA, ESMA kimi bir sıra ixtisaslaşmış beynəlxalq qurumlar bu istiqamətdə fəaliyyət göstərsə də, qeyri-bank sahələri üzrə işlək makroprudensial siyasət çərçivəsi hələ ki, ilkin formalaşma mərhələsindədir.

Qlobal miqyasda olduğu kimi, ölkəmizdə də sığorta sektoru ən böyük qeyri-bank maliyyə sektoru olmaqla maliyyə sabitliyinin təmin olunmasında əhəmiyyətli rol oynayır.

Ənənəvi sığorta fəaliyyəti sistem riskinin əsas formalaşma mənbəyi olmasa da, maliyyə sisteminin bir parçası kimi sığorta sektoru maliyyə sabitliyinə həm birbaşa, həm də digər maliyyə institutları ilə əlaqə vasitəsi ilə təsir etmə və maliyyə sistemində mənfi şokların təsirini gücləndirə bilmə imkanına malikdir.

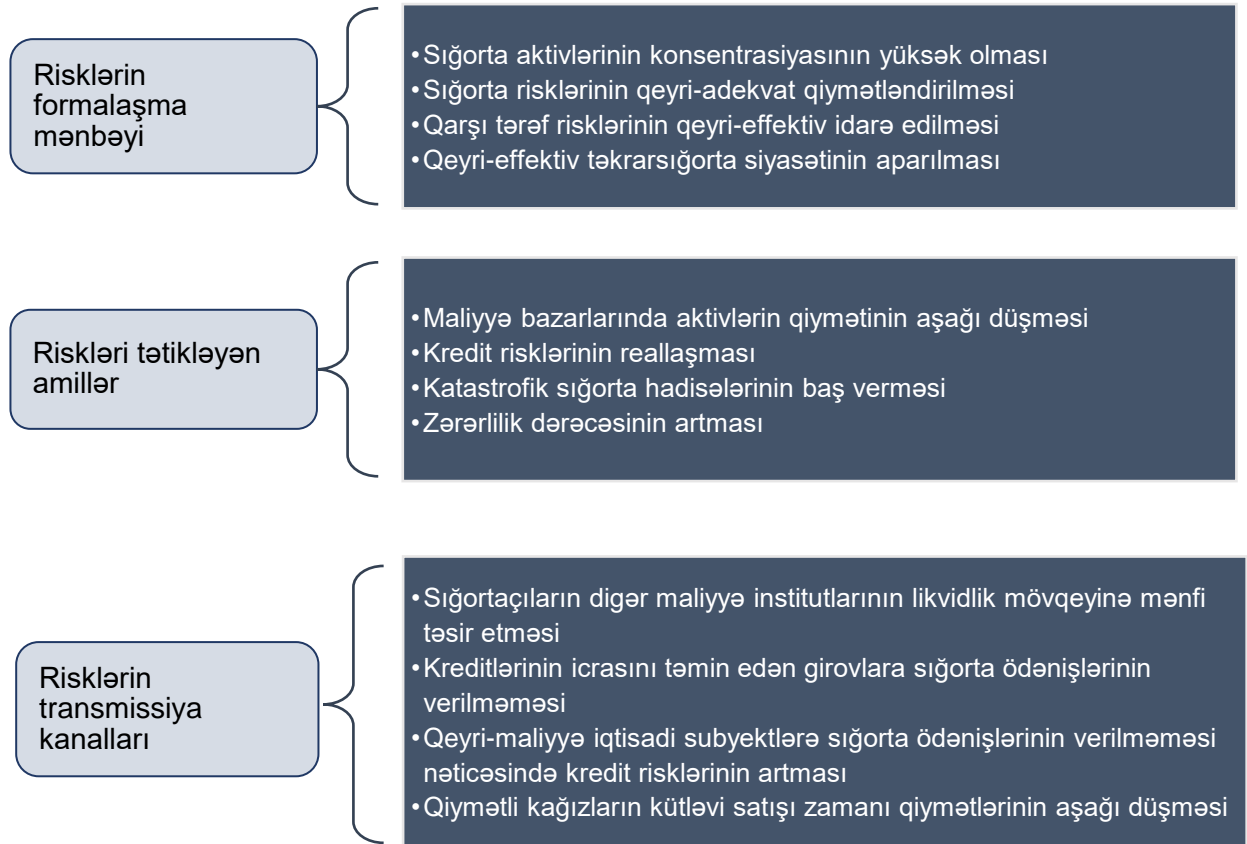
Sığorta sektorunda sistem risklərinə təsirini 3 mərhələyə bölmək olar:

- 1) Maliyyə sistemində potensial təhlükə yaradan risklərin yaranması
- 2) Yaranmış risklərin sığorta institutlarına mənfi təsir göstərməsi
- 3) Sığorta institutlarına mənfi təsir göstərən risklərin maliyyə sistemində ötürülməsi.

Yanlış investisiya siyasəti, sığorta risklərinin aşağı qiymətləndirilməsi (yetərsiz sığorta haqlarının hesablanması, yanlış anderrayting siyasəti, qeyri-adekvat sığorta ehtiyatlarının yaradılması, o cümlədən katastrofik risklərin yetəri qədər nəzərə alınmaması, zərərlik dərəcəsinin artması), qeyri-effektiv təkrarsığorta siyasəti nəticəsində sığorta institutlarının maliyyə vəziyyətinin pisləşməsinə və nəticədə sistem riskinin yaranmasına səbəb ola bilər.

Sığortaçıların şoklara reaksiyaları birbaşa və ya dolay yolla maliyyə bazarlarında mənfi hadisələri gücləndirə və bütün maliyyə sistemində yayılmasına səbəb ola bilər.

Cədvəl 4. Sığorta üzrə sistem riskləri və transmissiya kanalları

Sistem əhəmiyyətli sığortaçının və ya bir neçə sığortaçının maliyyə dayanıqlığını itirməsi nəticəsində:

- 1) Sığorta ödənişlərinin verilməməsinə və nəticədə digər maliyyə institutlarının itkilərə məruz qalmasına səbəb ola bilər.
- 2) Digər maliyyə institutlarının likvidlik mövqeyinə mənfi təsir göstərə bilər
- 3) Qiymətli kağızların kütləvi satılmasına və nəticədə qiymətli kağızlar bazarında qiymətlərin aşağı düşməsinə səbəb ola bilər.

Sığorta sektorunda risklər müxtəlif makro-maliyyə risklərə həssaslığın (faiz dərəcəsi, valyuta məzənnəsi, səhm indeksləri) və sığortaya xas göstəricilərin təhlili əsasında ölçülür və davamlı monitoring edilir. Sığortaya xas əsas ölçü meyarlarına sığortaçıların kapital adekvatlığı, zərər və xərc əmsalının dinamikası, anderraytinq göstəriciləri, sığorta ehtiyatlarının adekvatlığı və digər göstəricilər daxildir.

Makroprudensial siyasətin parametrlərinin dəyişdirilməsi və uyğun makroprudensial alətin seçilməsi ilə bağlı qərar sığorta sektorunun mövcud və potensial risklərə nə dərəcədə davamlı olmasından və mövcud prudensial alətlərin nə dərəcədə effektiv olmasından asılıdır.